

LBRIS

We know
books

Mihai Eminescu

OPINII ECONOMICE

*Ediție realizată și prefațată de
Cassian Maria Spiridon*

Hoffman

CUPRINS

Opiniile economice ale lui Mihai Eminescu
prefață de Cassian Maria Spiridon / 5

Apărătorul legii și Tipografia națională / 53
Convenția de comerț... / 56
Mozaicul austriac și tribunalele române / 57
Concesiuni economice / 59
E ciudat că tocmai noi... / 63
Chestiunea scăderii... / 67
În n-rul de joi... / 70
Fiece zi este menită... / 73
Nu de principiu, ci de încredere e chestiunea... / 76
Abia apucărăm să zicem... / 80
Judecînd cineva... / 85
Văzînd stăruința... / 88
Se închină omul totdeauna și-n tot locul?... / 91
Și zi de glorie, mărire, neatîrnare... / 96
Proiectul al doilea... / 101
Sîntem în ajunul redeschiderii adunărilor... / 104
Cum sub ochii părtinirii... / 108
Aparține tradițiilor... / 112
De mai multe zile... / 113
Foaia d-lui Boerescu... / 115
Nu poate fi politică bună... / 116

„Le Nord”, ziar de încredere... / 119
Ziarul „Presa”, în numărul... / 121
Publicul nostru... / 123
Cea mai slabă dintre apucăturile sofisticate... / 126
Abdicarea d-lui C.A. Rosetti / 132
Expresia „codru parlamentar”... / 138
Banca de scont și circulație / 142
În numărul său de ieri «Românul»... / 149
Agenția Havas ne comunică... / 152
O lege maghiară contra exportului nostru / 155
De când datează exportul nostru... / 158
Dacă la aprecieri teoretice... / 162
Cu o stăruință... / 165
Avînd a discuta o chestiune... / 167
„Românul” de miercuri... / 172
Cunoscînd principiul fundamental... / 176
În ședința adunării... / 179
„Românul” cuprindea... / 185
Foile capitalei au vorbit... / 189
Una din nenorocirile acestei țări... / 192
Astăzi fiind prima întrunire... / 194
Ceea ce se-ntîmplă... / 197
„Bukarester Tagblatt”, vorbind... / 200
O sumă de cetățeni... / 202
Tînărul d. G.C. Cantacuzino... / 204
Nu-i scapă nimănui din vedere... / 206
Balanța comercială / 209
D. ministru de finanțe... / 213
Noi am fost aceia care am imputat... / 215
Scandalul actual... / 219
Ce progrese imense... / 222

Calamitatea rublelor... / 225
Convențiunea de comerț... / 226
Celelalte negustorii... / 229
Scandalul zilei... / 234
Nu este cestiune care... / 237
Laudele pe care foile guvernamentale... / 242
Repede aruncătură de ochi asupra proiectului / 246
Trei evenimente... / 254
Sentința tribunalului... / 257
Ca pasărea Phoenix... / 258
Pe cînd discutăm... / 261
Nu avem nici o informațiune... / 266
Ieri, domnul Brătianu a dat citire... / 270
O broșură... / 274
În mai multe numere... / 277
Cînd epoca patriotismului de porunceală... / 281
În fine bancherii... / 283
Votul dureros al Senatului... / 284
În numărul trecut am publicat... / 287
Fără a avea darul... / 287
Cabinetul Cernavoda-Chiustenge s-a format... / 291
Dacă între furnizorii... / 293
Cabinetul no. 40... / 293
Ca de regulă se grămădesc... / 296
De un timp încoace... / 297
De la un timp încoace... / 301
Creditul Mobiliar / 302
Creditul Mobiliar și jocul de bursă / 311
Societatea de Construcții / 318
Creditul Mobiliar și presa capitalei / 320
La articolul nostru... / 324

Între acușările... / 325
Acum, cînd statutele... / 326
În „Românul” de sîmbatã... / 332
Espoziția industrialã... / 334
Ca sã cunoascã cineva... / 335
D. C.A. Rosetti, venerabilul... / 341
În ședința Camerei de la 30 aprilie... / 345
Oare nu se pregãtește... / 348
Cernavodã-Chiustenge / 352
Ce ți-e cu omul iscusit!... / 353
Un semn al declasãrii... / 355
„Națiunea” propune guvernului... / 358
Ți-ai gãsit... / 361
Nu se poate ridica movilã... / 366
O nefãțarnicã părere de rãu... / 371
Alexandria, povestea... / 374
„Luptãtorul” din Focșani... / 378
De cîtiva ani începe... / 381
„Luptãtorul” din Focșani continuã... / 384
„Prin natura principiilor lor...” / 387
Între multele îmbunãtãtiri... / 390
Dacã vor mai fi existînd... / 393
Ce impertubabili sînt confrãții... / 395
„Românul” înșirã... / 400
Nu înțelegem ce folos... / 405
De cîte ori gîndim... / 409
Raportorul însãrcinat a apãra... / 412
În numãrul sãu din urmã... / 415
Avem sub ochi expunerea oficialã... / 420
Una din acușãțiile... / 422
În ședința camerei din 15 ianuarie... / 427

Dacã insistãm asupra ședinței... / 428
Nu este cestiune... / 433
Într-una din revistele noastre... / 436
De multe ori am susținut... / 441
Onorabilii nu pot face deosebirea... / 445
În țara noastrã... / 446
Creditul Mobiliar [1] / 447
Creditul Mobiliar [2] / 453
Creditul Mobiliar și jocul de bursã [3] / 456
Unul cîte unul ziarele române... / 462
Creditul Mobiliar / 463
Creditul Mobiliar / 465
Iatã deci ținta creditului... / 468
În discuția la care... / 468
Altã bancã... / 469
Sindicatul e o companie... / 470
Société de l'Union Generale... / 470
Despre credit [Societãțile de credit] / 470
Pricepem durerile... / 481
D. Rosetti vrea ca negustorii... / 482
Legea tocmelelor... / 482
Nouã ni se pare... / 483
Nu dreptul francez... / 483
Lege modificatoare... / 484
Proroc mincinos s-ar fi numit... / 484
Dar, se va zice... / 485

DTP: Hoffinan Design
Tipar: Hoffman Print

© Cassian Maria Spiridon
© Editura Hoffman, 2023, pentru prezenta ediție.

Această carte este protejată prin Copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

EDITURA HOFFMAN SRL
Fax: 0249 460 218
Tel: 0740.984.910
contact@editurahoffman.ro
www.EdituraHoffman.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
EMINESCU, MIHAI

Opinii economice / Mihai Eminescu;
ed. realizată și pref. de Cassian Maria Spiridon. -
Caracal: Editura Hoffman, 2023
ISBN 978-606-46-1927-3
I. Spiridon, Cassian Maria (ed. ; pref.)

OPINIILE ECONOMICE ALE LUI MIHAI EMINESCU

Din numeroasele pagini care adună publicistica eminesciană (ale lui Mihai Eminescu, *Opere politice*, Ediție integrală alcătuită și îngrijită de C.M. Spiridon, Editura Timpul, 2011), având ca preocupare centrală teorii și opinii economice, rezultă o bună pătrundere și înțelegere de către Eminescu a științelor ce țin de viața economică. Într-o notă din „Curierul de Iași” (17 decembrie 1876) *Creațiunea comisiei bugetare...*, condamnând neștiința de carte în domeniu, precizează: „Căci finanțele sînt o știință, ele stau în legătură cu știința economiei politice, cu știința administrației”. La fel în ce privește administrația la nivel local și central, care cere celor care o au în sarcină, *cunoștințe speciale de economie națională, finanțe și statistică, pe lângă cunoștința legilor țării (Bugetul pe anul curent...*, „Curierul de Iași”, din 5 ianuarie 1877).

Cum remarca și G. Călinescu în *Viața lui Mihai Eminescu*, publicistica eminesciană cuprinde bogate însemnări economice, pe cît de competente, pe atît de organizate în chipul unei doctrine încheiate.

În *Apărătorul legii și Tipografia națională* („Curierul de Iași”, 23 iunie 1876), în argumentarea contra unei concurențe incorecte, subliniază necesitatea unei minime învățări a economiei politice, cale de a pricepe legile concurenței și a elementelor care concură la formarea unui preț: „Prețul conține cheltuielile producerii, plus un ascendent care să facă cu puțință reproducerea”. Și tot aici citim primele argumente ale poetului în favoarea protecționismului ce se impune la nivel național în apărarea economiei autohtone și a meseriașului român. Și este foarte explicit cînd salută *Convențiunea de comerț* ce s-a încheiat cu imperiile sale vecine, Rusia și Austro-Ungaria, după trei secole în care Țara n-a

în loc de a se deda la studii practice și pozitive, care să-i poată susține prin ele înșile fără razimul statului, s-aruncă din contra asupra ramurilor de știință speculativă, din care dreptul ocupă linia primă”. Și tot aici asistăm la o pledoarie la care și astăzi ar trebui să luăm seama: „Așadar, oricare ar fi foloasele materiale ale răscumpărării, numai folosul moral că ar abate o sumă de minți de la sterpele ocupații de speculație politică la lucrări de altă natură, exacte, practice, pozitive, ar fi de ajuns spre a ne îndemna să fim pentru răscumpărare în principiu. Statul fiind odată proprietar al drumurilor de fier, ar fi silit să încurajeze studiile tehnice, să înființeze el însuși institute de cultură pentru aceste studii, și generația viitoare s-ar abate, în parte măcar, pe calea unei munci intelectuale, cu care omul poate câștiga bani și vază orișunde, căci fiecare punct al țării are nevoie azi de oameni speciali, care să dea razim intelectual muncii materiale”.

Ridicarea intelectuală este prima cerință spre ridicarea economică, o cale sigură și sănătoasă. Cum mulți tineri sînt atrași prin fraze găunoase, prin schimbări de etichetă: Stînga, Dreapta, Centru, ultima cu precădere, publicistul încearcă să-i dumirească: „E un principiu conservator pe care voim să-l amintim tinerilor români: fără muncă și merit adevărat nu există înaintare adevărată. Nu luați de model pe acei pehlivani care, fără umbră de merit adevărat, își fac din instituții o scară pentru a aduna avere și a ajunge la ranguri. Acei pehlivani fără de suflet vor aduce societatea la desperare, vor face-o sau extrem reacționară, ceea ce nu e bine, sau anarhică, ceea ce asemenea nu e bine. Amîndouă stările acestea sînt barbare, exclud orice cultură, orice civilizație. Nu este știința psihologiei atît de înaintată să vă garanteze victoria pehlivanilor. Oamenii sînt împărțiți prin predispozițiile lor morale în două: în optimiști și pesimiști. Optimiștii vor căuta să imite pe pehlivani, pesimiștii se vor revolta în contra tiraniei minciunii și pișicherlicului. Și aceștia din urmă, deja foarte numeroși în societatea noastră, sînt aceia de care orice pehlivan cată să se teamă” (*Abia apucasem să zicem...*, „*Timpu*”, 31 octombrie 1879).

Cu îndreptățire pornit în contra păturilor care nu compensează cu nimic cele primite de la societate, pentru Eminescu, doar *un om de caracter precum și un om cu cultură adevărată com-*

pensează pe deplin societatea care-l susține; pe cînd, din contră, dacă organizarea societății e slabă și favorizează ridicarea în sus a Pătărlăgenilor și Serurilor de toate tepele, pierderile sînt colosale pe toate tărîmurile (Se închină omul totdeauna și-n tot locul?... „Timpu”, 29 noiembrie 1879).

Vorbînd despre monopolul tutunului, face distincție între trebuințe contractate și viciu. A fuma sau a nu fuma nu este neapărat un viciu sau o virtute, ci strict o trebuință contractată, de care omul se poate lipsi, ca de altele altele: „Dacă nu-și poate face casă șade-n bordei, dacă nu poate frige carnea o mîncîcă crudă, în fine dacă nu se poate îmbrăca umblă și-n hainele lui moș Adam. Toată mișcarea economică a omenirii consistă în crearea de trebuințe noi și numai *excesul* acestor trebuințe e un viciu” (*Cum sub ochii părtinirii...*, „*Timpu*”, 17 ianuarie 1880). Este de natura evidenței că societatea globalizată în care trăim astăzi cultivă pînă la exces consumul a indiferent ce – de ai sau nu cu adevărat terebuință de acel ceva – în fapt *nimic*.

Îi atenționează pe cei de la „*Românul*”, cu care polemizează aici, și nu numai în acest articol, că: *atunci toate artele: muzică, pictură, arhitectură, teatru; industriile: mătăsă, catifele, broderii, țesături, toate ar fi un viciu, pentru că nu constituiesc o primă necesitate, ar fi un rău obicei de care, dacă oamenii s-ar lăsa, ar fi mai ... sănătoși. În realitate însă obiecte de prima necesitate nu sînt decît acelea care se-ntrebuințează pentru nutrirea și conservarea individului; acele obiecte sînt foarte puține la număr, iar tot restul de produse omenești sînt obiecte pentru îndestularea unor trebuințe contractate, fără de care mai nu ne putem închipui existența omului modern.*

Aceste trebuințe nu sînt contractate de către sistemul nutritiv, ci de către cel nervos, adică de către organele acelea care fac din om om, pe cînd obiectele de prima necesitate sînt acelea care au a face cu existența sa ca animal.

În marginea discuțiilor din Cameră asupra Băncii de Scont și de Circulație, amendează ignoranța acestora privind *capitalurile fictive și capitalurile reale*. Și se simte dator să le definească cît mai precis, însoțindu-le și de exemple, bune a le pricepe și cei cu *patru clase și un curs de violoncel*: „Capitalurile fictive sînt toate

acele pretinse reprezentării ale bogăției, ale tranzacțiilor, precum acțiuni, obligațiuni, polițe, hîrtii de credit, care nu reprezintă o valoare reală sau serioasă. Așa sînt biletele de stat sau de bancă cu curs forțat și care nu se bazează pe o rezervă metalică; așa au fost asiguratele, hîrtia-monedă, acțiunile unor societăți care operează cu capitaluri neexistente ori cu capitaluri pierdute în urma unei administrări rele” (*Foia d-lui Boerescu...*, „Timpul”, 7 martie 1880). Și avem și un exemplu concret: „*Capitalul real* este: cei 700 de franci pe care i-au dat naivii în *monedă sunătoare* pentru niște acțiuni care nu făceau nici sfertul acestei sume și care capital real a trecut în lăzile celor îndemînatici. *Capitalul fictiv* este pentru bieții acționari *acțiunea cumpărată*, care de trei ani nu le mai dă dobîndă, care nu mai face astăzi decît 200 franci și care mîne, dacă acest sistem de administrare va continua, se va putea reduce chiar la suma rotundă ce se cheamă: 0”. Știm, după alegerile din decembrie 2012 s-au ales membrii celor două Camere, s-a constituit guvernul, care în această lună vrea să finalizeze bugetul pe anul curent și să-l supună aprobării Parlamentului, iată cît de exact aplică șeful foii conservatoare: „Nu poate fi politică bună fără finanțe bune: aceasta este un lucru cunoscut de toată lumea; asemenea, fiecare om cu judecată știe că o rea și neregulată situație financiară a unei țări nu se poate îndrepta numai cu fraze și cu epitetul banale cu care o clasifică gazetarii oficioși, ci cu introducerea regularității și ordinii reale în visterie. Apoi sistemul guvernămîntului reprezentativ se întemeiază pe rațiunea necesității ce o are statul ca guvernul să fie totdeauna pus sub controlul reprezentării naționale, mai cu seamă întru cît privește manipulația banilor publici. Astfel nimic nu este mai important în viața unui stat decît bugetul, adică acea lucrare oficială prin care se dă seama națiunii de cîte sarcini bănești i se impun pentru menținerea aparatului său public și cum anume se întrebuițează produsul dărilor sale” (*Nu poate fi politică bună*, „Timpul”, 13 martie 1880). După data articolului dar și din comentariile poetului, vedem că și la acea vreme finalizarea bugetului trecea dincolo de marginile temporare care să permită un bun start și la vreme al activității economice.

Preocupat a fi cît mai explicit, avînd proprietatea termenilor, la afirmațiile eronate, adeseori false și/ sau tandențioase ale foii lui C.A. Rosetti, „Românul”, răspunde cu definiții clare și documentate. În contra *aserțiunii Romînului* „de patru ani partida liberală n-a făcut *împrumuturi*, n-a pus nici un *impozit*”, face cîteva precizări: „Ce este un împrumut?

E un contract în scris sau verbal cu care primești de la cineva bani sau orice alte valori, cu îndatorirea de-a înapoia cele luate cu sau fără dobîndă.

Statul era dator creditorilor săi sume în numărătoare. În loc de-a le plăti însă peșin, el emite pentru 26.260.000 bilete ipotecare, deci el a luat de la fiecare detentor al unei asemenea hîrtii echivalentul în numerar, îndatorindu-se de-a plăti acel numerar atunci cînd va vinde moșiile ipotecate. Deci pînă în momentul în care acele bunuri vor fi vindute și biletele ipotecare retrase, pînă în momentul ce tranzacția va fi consumată, aceste bilete reprezintă un împrumut de 26.260.000. Dar e dobînda mare, dar e mică, împrumutul rămîne împrumut chiar dac-ar fi fără de nici o dobîndă.

E însă îndeajuns acest singur caz pentru ca aserțiunea generală a «Romînului» «partida liberală n-a făcut nici un împrumut» să fie falsă.

Acum să ne întrebăm ce este un impozit?

Impozit se numesc sumele ce le plătește cetățeanul pentru a subveni la sarcinile publice.

S-au urcat taxele poștale cu 50%, s-au urcat taxele judecătorești, s-a impus o taxă de 5 la sută asupra salariilor, s-a sporit prețul biletelor drumului de fier etc.; aceste taxe sînt sume plătite de cetățeni pentru a subveni la sarcinile publice, deci impozite.

Prin urmare aserțiunea «Romînului» că «partida» n-a impus dări noi e falsă, căci ajunge un singur exemplu în contrariu spre a o răsturna” (*Cea mai slabă dintre apucăturile sofistice...*, „Timpul”, 29 martie 1880).

Nici de împrumuturi, nici de impozite și varii taxe n-avem scăpare nici în zilele noastre, chiar mijlocite de FMI sau Banca Mondială, ele tot din buzunarul bietului contribuabil se plătesc. Tot aici, în marginea cifrelor vehiculate în alcătuirea noului bu-

get, atenționează asupra plăților curente pentru anuități (și credem necesar, urmînd exemplul publicistului de la „Timpul”, să o definim: obligație bănească a unui stat sau a unei întreprinderi, care urmează să fie plătită anual în vederea rambursării unui credit; ea se compune din fracțiunea de credit care urmează să fie restituită în anul respectiv – numită uneori și amortisment –, plus dobînda anuală), nu mai puțin în ce privește pericolul deturnării biletelor ipotecare de la adevărata lor menire: *plata datoriei flotante* (cuprinzînd datoriile din împrumuturi pe termen scurt – n.n.), și *întrebuințarea lor pentru plata de dobînză la datoriile oculte și pentru cheltuieli ordinare ale bugetului*, avînd drept rezultat final, un dezastru financiar.

Banca de scont și circulație, articolul publicat pe 30 aprilie 1880 în „Timpul”, este o consistentă lecție de economie politică, avînd acoperirea teoretică, cum precizează și D. Vatamaniuc, în lucrările unor economiști precum H.C. Carey, David Ricardo, Jean-Baptiste Say, Adam Smith, Frederic List, Wilhelm Rocher, Jean Gustave Courcellis-Seueuil, Max Wirth. Este de interes să semnalăm că, din însemnările poetului rezultă intenția întocmirii unui dicționar de economie politică. Vom extrage citate mai largi pentru a sublinia temeinicia cunoștințelor sale în domeniu și capacității de a le manipula cu adecvare la realitatea economică a momentului.

„A avea credit nu va să zică a-și pune amanet averea și veniturile pentru a căpăta bani; credit adevărat are numai acela care, prin tranzacțiile sale corecte, dovedește că nu e capabil nici de-a-și hazarda averea, nici de-a o risipi pe nimicuri, credit are numai cel economicăște puternic”. Sintem noi astăzi în măsură a fi considerați puternici economicăște și implicit de încredere pentru cei care ne creditează? Asta o cunosc mai bine guvernanții, FMI-ul și Banca Mondială, în aceste săptămîni aflați în tojul negocierilor.

Conștient de relativa dificultate a stăpînirii științelor economice, explică și cauza acestui fenomen: „Așa-numita ariditate a materiilor economice și financiare constă în împrejurarea că chestiunile se tratează nu ca prin viu grai și în mod intuitiv, ci întrebuiințîndu-se abstracțiuni subtilizate, al căror corelat material, al căror trup oarecum, nu se pune în evidență pentru înțelegerea

cititorului. Acesta e deci amăgit de perspectivele splendide care par a reieși din abstracțiile pe hîrtie și scapă din vedere principiul suprem că orice teorie, fie spusă în forma cea mai abstractă posibilă, caută neapărat să poată fi redusă la ceva văzut și pipăit, caută să poată fi controlată prin realitate; substratul material e piatra de probă a oricărui adevăr. Îndealtmintrelea totul se reduce la o scamatorie de vorbe.

La ce se reduc materialicește, real, toate expresiile economiei politice, precum producție, consumație, reproducție, schimb, comerț etc.?

Ce e producerea?

Se ia un instrument, chiar brațul fie, și se aplică asupra unui obiect cu scopul de-a-l preface într-un lucru de o valoare mai mare.

Ce e consumarea? E uzarea, tocirea unui instrument prin muncă. În această categorie intră toate obiectele consumării. Alimentație, locuință, îmbrăcăminte – toate sînt accesorii neapărate ale celui mai fin și mai practicabil instrument de muncă: puterea omenească. Ce este apoi capitalul în bani, în mobile, imobile – decît muncă strînsă?

În realitate, cine voiește a preface materiile organice ale pămîntului în materia organică numită grîu caută să are, să semene, să treiere etc. și toată munca aceasta dă drept rezultat un obiect, pe care omul îl schimbă pe alt obiect, pe îmbrăcăminte de ex., în care iar s-au înmagazinat munca producătorului de lînă, a țesătorului, a boiangîului, a croitorului etc. O serie înmagazinată de muncă se schimbă pe o alta – deci, în ultimă redacțiune, se schimbă nu numai marfă pe marfă, ci muncă pe muncă.

Omul însă nu schimbă direct marfa ce-o are pe cea care-i trebuie, căci tranzacția ar fi greoaie. De aceea s-au căutat o marfă care să se poată da în schimbul tuturor soiurilor de muncă, obiect care se scoate greu și e rar în raport cu trebuința ce e de el și care are calitatea că se poate împărți și subîmpărți fără ca totalul lui să piardă din valoare, apoi alte calități prin care lesne îl poți recunoaște, precum greutatea lui constantă, neoxidarea, sunetul, înlesnirea de a-i recunoaște amestecurile suferite etc.; acest obiect e metalul numit nobil: aurul și argintul”.

Și cum era de așteptat, face aplicație și pe cazul țărilor în care dominantă este agricultura: „În statele agricole munca, prin natura ei, e mărginită și foarte puțin elastică; ea nu poate produce decât obiecte de-un număr cert, de-o valoare certă. Dintr-un pogon de pământ se poate scoate maximul cutare de grâu și nimic peste acesta. Puterea fizică a omului, care nu poate fi urcată, cu tot exercițiul posibil, decât la un maxim oarecare, e mărginită, ca și puterea pământului care, cu tot gunoiul, nu ajunge iar decât la o producție certă ș.a.m.d. Caracterul muncii fizice, în care inteligența joacă un rol mic, e deci mărginirea, neaugmentabilitatea, simplitatea, greociunea.

Cu totul altfel stă însă cu arta și industria, la care puterea fizică joacă un rol secundar, inteligența pe cel principal. Acolo consumația nu stă în nici un raport cu producția, căci se consumă o pînză și câteva culori și se produce un tablou, se consumă un foarfece și se taie planul unei îmbrăcămînți a cărei valoare stă tocmai în *croială*, se consumă fire de tort și se fac dantele. Valoarea muncii industriale e deci augmentabilă în infint. Munca agricolă e grea și fără spor mare, munca industrială ușoară și cu un spor, *virtualiter* cel puțin, nemărginit.

Pentru produsul muncii agricole se vor găsi totdeauna bani în numărătoare. Nu fiecare poartă dantele, dar oricui îi trebuie grâu. Fie-n Indii, fie-n insulele grecești, fie-n Asia Mică e silit de absoluta necesitate ce o are ca să dea în schimb marfa ce i se cere, metal nobil. Se schimbă deci un obiect de utilitate universală pe altul tot asemenea. Din contra, obiectele industriale au trebuință de debușuri, adică de locuri unde să se simtă, ba chiar să se producă în mod artificial necesitatea lor, și aceste debușuri sînt adeseori depărtate. E drept că, sosite la locul unde ele trebuiesc, se vor și preface în metal, dar, pînă ajung acolo, producătorul lor originar are nevoie de a primi la mînă o adeverință că a muncit pentru valoarea cutare și cutare; acea adeverință e banul de hîrtie”.

Dar munca, ne spune poetul, e sporitoare, iar producția industrială este temeiul și izvorul bunăstării: „Țara agricolă vinde grîne, ia marfă metalică și o dă pe marfă industrială, și tot procesul economic s-a mintuit. Simplă ca și munca agricolă ar trebui să

fie organizarea unui stat agricol și trebuințele lui. Cînd trebuințele de consum sînt mai mari decît poate fi producția la care e avizat, atunci ruina sigură îl așteaptă și pe individ și pe stat, oricare ar fi expedientele temporare de mîntuire.

Cît despre industrie – adică despre puțința de-a imprima obiectelor o valoare însuțită sau înmiită de cea care-a avut-o înainte de-a le atinge mîna noastră – ea nu se poate înființa și nu s-a văzut încă nicăieri înființindu-se fără protecție. Protecția iar nu se poate exercita decît de un stat politicește puternic. Cînd însă ești legat prin tratate de comerț și prin necesitatea de-a trăi de azi pe mîine, de-a lăsa pe lucrătorul tău cu mîinile-n sîn, pentru că cel din țara vecină lucrează în condiții mai avantajoase, deci mai ieftin decît al tău, atunci nu poate fi vorba de sporirea și de specializarea muncii tale, ci, din contra, ea se simplifică din ce în ce mai mult, iar sporul ei e restrîns la un maxim oarecare, dictat de însăși natura producției.

Dar – ni se va zice – toată teoria aceasta despre dualismul imanent al banului ca mijloc de schimb, atîrnător de chiar dualismul muncii omenești: producție brută și producție industrială, nu are a face cu banca noastră, pentru că nu emitem bani de hîrtie în propriul înțeles al cuvîntului, ci bilete de bancă bazate pe tranzacții reale, împlinite înlăuntrul țării. De vor exista asemenea tranzacții, banca va emite hîrtie, de nu, nu”.

Munca industrială și protecția ei, pînă la o dezvoltare comparabilă cu a țărilor înaintate, cum crede cu îndreptățire autorul *Sărmanului Dionis*, sînt căile întăririi noastre economice.

Poetul, în cuprinzătoarea și întinsa sa publicistică, una critică, mereu polemică, luptă împotriva incompetenței, a celor necalificați cocoțați în fruntea unor instituții ce impun o maximă expertiză. Nu se pronunță în contra instituțiilor și a administrației în genere, ci a lipsei de calificare corespunzătoare a celor care le păstoresc. Consideră sistemul vinovat în ansamblu, prin promovarea intereselor personale și de partid, în refuzul aplicării principiului competenței. Și, cu îndreptățire cere schimbarea sistemului. Cerință, după cum constatăm, mereu actuală.

Vorbînd despre preluarea în administrare a căilor ferate de către stat, constată: „În capul administrației aflăm că s-au pus trei